

HOITOKETJU

LASKIMOPERÄINEN JA TURVOTUKSEN AIHEUTTAMA HAAVA

Säären ja nilkan haavan taustalla on usein eri syistä johtuva turvotus. Mukana saattaa olla myös muita etiologisia tekijöitä, kuten valtimotauti tai vaskuliitti. Turvotuksen tavallisia syitä ovat mm. huono liikkuminen ja siihen liittyvä huono pohjelihaspumppu, obesiteetti, imutieperäinen turvotus esim. erysipelasten jälkeen ja laskimovajaatoiminta.

LASKIMO- JA TURVOTUSPERÄISEN HAAVAN EHKÄISY

- liikunta, erityisesti pohjelihasten käyttö (liikuntaresepti)
- painon hallinta
- kompressiohoito
- infektioporttien ehkäisy ja hoito
- C4-6 -tasaisen laskimovajaatoiminnan hoito, harkinnan mukaan C-3 -tasaisen laskimovajaatoiminnan hoito

TUTKIMUKSET PERUSTERVEYDENHUOLLOSSA JA LÄHETTEESEEN VAADITTAVAT TIEDOT

Anamneesi (turvotuksen syiden kartoitus)

- haavan syntymekanismi ja kesto
- aiemmin tiedossa olevat etiologiat ja hoito
- aiemmat verisuoni- ja plastiikkakirurgiset toimenpiteet, erityisesti laskimotoimenpiteet
- imusolmukealueiden leikkaukset, sädehoito
- sairastetut laskimoveritulpat
- sairastetut erysipelakset
- lantion alueen maligniteetit
- muut sairaudet (esim. sydämen munuaisten tai maksan vajaatoiminta, kohonnut keuhkovaltimopaine, diabetes, vaskuliitti, hyytymishäiriöt, reumasairaudet)
- liikuntakyky (linkki luokitukseen) immobilisaatio, huono pohjelihaspumppu
- obesiteetti (BMI) ja sen hoito
- lääkitys (erityisesti hyytymiseen vaikuttavat lääkkeet, kortisoni, kalkkisalpaajat)
- käytössä oleva kompressiohoito
- käytetyt haavanhoitotuotteet ja menetelmät
- käytetyt antibiootit, bakteeriviljelyvastaukset, bakteeriresistenssit
- kontaktiallergiat
- haavakipu
- ravitsemus, tupakointi, päihteet, hygienia
- psyykkiset tekijät
- sosiaalinen tilanne ja asumismuoto

Kliininen tutkimus

- pulssipalpaatio, tarvittaessa ABI-mittaus
- infektioluokitus (löytyy esim. Haavatalo/ammattilaisosio Infektoituneet haavat), tarvittaessa bakteeriviljely
- haavan sijainti, koko (cm) syvyys, ulkonäkö, erityys
- haavojen lukumäärä ja puoli
- CEAP kliininen luokka
- turvotuksen arvio, nilkan ja pohkeen suurin ympärystymitta
- haavaa ympäröivän ihon kunto
- nilkan liikkuvuus
- tarvittava yleistutkimus (sydän, keuhkot, vatsa, imusolmukealueet)
- valokuva
- PVK, fB-gluk, B-HbA1C (tarv. P-ALAT, P-AFOS, P-KREA, PT-GFRe, P-CRP, P-La, P-alb, P-prealb, P-TSH, P-T4V)
- tarvittaessa koepala jos diagnoosi epäselvä tai huono vaste asianmukaiselle paikallis- ja kompressiohoidolle
- Duplex Doppler -tutkimus kaikille potilaille, joilla turvotusperäinen haava eikä laskimovajaatoimintaa ennen tiedossa

HOITO PERUSTERVEYDENHUOLLOSSA

- turvotuksen hoito
- lääkinälliset hoitosukat/ tukisidokset mukaan lukien käytön ohjaus ja apuvälineet pukemiseen
- haavan paikallishoito
- haavaa ympäröivän ihon hoito
- kivun hoito
- ravitsemus
- painonhallinnan tukeminen
- liikunnallisuuden tukeminen, tarvittaessa fysioterapeutin arvio ja ohjaus
- tupakoinnin lopettamisen tukeminen
- yleissairauksien mahdollisimman hyvä hoito
- tarvittaessa antibioottihoito
- sairaslomatarpeen arvio

INDIKAATIOT ERIKOISSAIRAANHOITOON LÄHETTÄMISEEN

- **Päivystyslähete plastiikkakirurgialle (verisuonikirurgialle, jos pulssit eivät tunnu tai ABI<0,9)**
 - akuutti henkeä tai jalkaa uhkaava haavainfektio, yleisoireita aiheuttava haavainfektio
 - haava ja akuutin keskivaikean tai vaikean infektion epäily
 - laaja luun tai nivelen paljastava haava
 - käytettävissä oleville lääkkeille resistentti alaraajakipu
- **Perusterveydenhuollon päivystykseen**
 - haava ja lievän tai keskivaikean infektion epäily, erysipelaksen ja voimakkaan turvotuksen erotusdiagnostiikka
 - valtimoverenkierto täytyy olla varmistettu hyväksi
 - tulee johtaa asianmukaiseen turvotuksen ja mahdollisen infektion hoitoon
 - tulee johtaa jatkoseurantaan ja etiologisiin selvittelyihin
 - jos iskemia, nekroottinen haava tai vaikea tai henkeä uhkaava infektio -> **ohjaus erikoissairaanhoidon päivystykseen**

- **Kiireellinen lähete 1-7 vrk verisuonikirurgialle**
 - aina iskeemiseksi epäilty haava, jos ei aihetta päivystyslähetteeseen
- **Kiireellinen lähete 1-7 vrk ihotaudeille**
 - Vaskuliittihaavat
 - pyoderma gangrenosum –haavat
 - erittäin kivuliaat haavat, joissa diagnoosi on epäselvä
 - nopeasti kookkaaksi kasvaneet haavat
 - biopsialla varmistetut melanoomat ja okasolusyövät
- **Kiireetön lähete 8-30 vrk ihotaudeille/ perusterveydenhuollon haavavastaanotolle tai haavaosastolle**
 - turvotuksen aiheuttama haava, jossa ei ole todettu selkeää laskimovajaatoimintaa lähetetään ensisijaisesti ihotaudeille, jos asianmukaisesta turvotuksen hoidosta huolimatta haava ei parane
 - ihotaudeille erityisesti, jos etiologia epäselvä perustutkimusten jälkeen
 - ihotaudeilta käsin tarvittaessa konsultoidaan verisuoni- tai plastiikkakirurgia
- **Kiireetön lähete 8-30 vrk verisuonikirurgialle**
 - laskimoperäiseksi epäilty haava ja harkitaan laskimotoimenpidettä
 - mahdollisuuksien mukaan avoterveydenhuollossa Duplex Dopplerilla todettu laskimovajaatoiminta tai
 - suonikohjut tai
 - aiempi laskimotoimenpide tai
 - aiempi nivustason yläpuolinen laskimotukos
 - toistaiseksi myös alaraajaturvotus ja haava ilman muita löydöksiä tai laskimotutkimuksia
 - ja**
 - BMI<40
 - liikkuu ulkonakin kävellen
 - päiväkirurgiseen hoitoon soveltuva asiallinen potilas
 - verisuonikirurgialta käsin tarvittaessa konsultoidaan ihotautilääkärinä tai plastiikkakirurgia
 - valtimo-laskimoperäisiksi epäillyt haavat valtimotutkimuksiin 1-7vrk!
- **Puolikiireellinen lähete 8-30 vrk plastiikkakirurgialle**
 - Vaikea sekundaarinen lymfaturvotus (ASO- ja laskimovajaatoiminta poissuljettu) ilman haavaa ja BMI <30 -> lymfapoliklinikalle < 3 kk:ssa
 - Jos potilaalla on primaarinen lymfaturvotus -> lymfapoliklinikalle 1-3 kk, jossa tarkempi diagnostiikka (imuteiden gammakuvaus, tarvittaessa lymfa-MRI, ICG-fluorografia, genetiikan konsultaatio yms. selvittelyt)
 - etiologisen hoidon jälkeen tarvittaessa ihonsiirtoarvio (haavan koko > n. 5 x 5cm) muun erikoisalakonsultaation jälkeen

TUTKIMUKSET JA HOITO ERIKOISSAIRAANHOIDOSSA

Verisuonikirurgia

- etiologiset tutkimukset
 - Duplex Doppler
 - tarvittaessa valtimolaboratorio: ABI, verenpaine, tarvittaessa muut tutkimukset, kuten tcpO2, SPY

- tarvittaessa kuvantaminen: MRA
- hoitosuunnitelma
 - etiologian hoito
 - katetriablaatio, vaahtohoito, laskimokirurgia
 - endovaskulaarinen hoito
- jatkohoito-ohjeet
 - epikriisissä erityisesti ohjeet antitromboottisesta ja antikoagulaatiolääkityksestä, antibioottihoidosta, mobilisaatio-ohjeet, jatkokontrollit, missä tapauksissa tulee ottaa yhteyttä, mitä jatkotoimenpiteitä on suunnitteilla, kannanotto kompressiohoidon/lääkinnällisen hoitosukan käyttöön, haavan hoito-ohjeet tarvittaessa
- seuranta
 - laskimopoliklinikalla tarvittaessa seurantakäynti hoidon onnistumisen ja lisätoimenpiteiden tarpeen arvioimiseksi
 - tarvittaessa lähete ihotaudeille konservatiivisen hoidon jatkumisen turvaamiseksi
 - haasteelliset laskimo-valtimo-sekahaavat lähetetään ihotaudeille verisuonikirurgisen toimenpiteiden jälkeen
 - haavakontrollit pääsääntöisesti avoterveydenhuollossa/ tarvittaessa haavanhoitajalla erikoissairaanhoidossa tai perusterveydenhuollon konsultaatiopisteessä

Plastiikkakirurgia

- etiologiset tutkimukset
- hoitosuunnitelma
- jatkohoito-ohjeet
 - epikriisissä erityisesti ohjeet
- Seuranta

Ihotaudit

- tarvittaessa etiologiset tutkimukset
 - PAD +IF
 - epikutaanitestit
 - lymfoskintigrafia
- etiologian hoito
 - kompressiohoito
 - ihosairauden hoito
 - immunosuppressiivinen hoito
 - palasiirrot, tarvittaessa lähete plastiikkakirurgille ihonsiirtoarvioon
 - tarvittaessa lähete verisuonikirurgille laskimoarvioon
- jatkohoito-ohjeet
 - epikriisissä erityisesti ohjeet haavan paikallishoidosta, kompressiohoidon jatkosta, systeemilääkityksestä, antibioottihoidosta, jatkokontroleista, missä tapauksissa tulee ottaa yhteyttä, mitä jatkotoimenpiteitä on suunnitteilla
- seuranta
 - ensikäynnin jälkeen pääsääntöisesti seuranta auktorisoidun haavanhoitajan vastaanotolla
 - kun haavan parantumiselle selkeä vaste, haavakontrollit tapahtuvat pääsääntöisesti avoterveydenhuollossa

JATKOHOITO PERUSTERVEYDENHUOLLOSSA

- haavojen jatkohoito ja paranemisen varmistaminen toimenpiteiden jälkeen
- erikoissairaanhoidon konsultaatio/lähete mikäli haavatilanteessa huononemista tai haava ei parane tarkoituksenmukaisesta hoidosta huolimatta (turvotuksen hoito, paikallishoito)
- parantumattomaksi arvioitujen haavojen paikallis- ja oireenmukainen hoito
- kuntoutus
 - apuvälineet (esim. lääkinnälliset hoitosukat)
- ravitseminen
 - pääsääntöisesti perusterveydenhuolto
- motivointi
- riskitekijät
 - pääsääntöisesti hoidetaan perusterveydenhuollossa

Perusterveydenhuollon konsultaatiopisteet

- erityistä seuranta vaativat haavat
- vaativa paikallishoito
- erityisen kivuliaat haavat
- moniammatillista yhteistyötä vaativat haavat (haavanhoitaja, jalkaterapia, lääkäri, muu ammattilainen)
- tarpeen mukaan sekahaavat
- tarpeen mukaan muut monietiologiset haavat

Kaupunginsairaaloiden osastot

- haavapotilaan osastohoito revisioiden ja ihonsiirtojen yhteydessä
- haavapotilaan osastohoito kun kotihoito ei riitä ja verenkiertoasiat selvitetty
- tarvittaessa hankalan turvotuksen hoito
- kuntoutus
- muu erikoishoito
 - toukat ym.
- sairaalahoidon tarve muun sairauden vuoksi